सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ५(३) तथा सूचनाको हक सम्बन्धी नियमावली, २०६५ को नियम ३ बमोजिम स्वत: प्रकाशन गरिएको विवरण

(अवधि २०७८।०१।०१ – ०७८।०३।३१)

नेपालको संविधानको धारा २७ मा रहेको नागरिकको सूचनाको हकको भावना बमोजिम सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ५ र सूचनाको हकसम्बन्धी नियमावली, २०६५ मा प्रत्येक सार्वजनिक निकायले आफ्ना गतिविधिहरुको विवरण ३/३ महिनामा प्रकाशित गर्नु पर्ने कानूनी व्यवस्था छ । यसका लागि ऐन र नियमावलीमा गरी २० वटा शीर्षक तोकिएका छन् । सोही अनुसार देहायका सुचना सूचीकृत गरी प्रकाशन गरिएको छ ।

विभागले आफ्नो नियमित विवरण प्रकाशित गर्ने सिलसिलामा आर्थिक बर्ष २०७७/७८ वैशाख, जेष्ठ, असार महिनामा तथा आ.व २०७७/७८ मा सम्पादित बार्षिक कामको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

मिति २०७८ श्रावण ३ गते वुधवार

१. वन तथा भू-संरक्षण विभागको स्वरुप र प्रकृति

वन नेपालको एक महत्वपूर्ण प्राकृतिक सम्पदा हो । देशको आर्थिक विकासको मेरुदण्डका रुपमा रहेका कृषि, पर्यटन, जलश्रोत, उद्योग आदिको आधारस्तम्भ पनि वन क्षेत्र नै हो । देशको आर्थिक, सामाजिक एवं वातावरणीय क्षेत्रको विकासमा वनको उल्लेखनिय योगदान रहेको छ । देशको कुल भू-भागको ४४.७४ प्रतिशत क्षेत्रफल वनले ढाकेको छ । क्षेत्रफलको हिसावले सानो देश भएतापनि भौगोलिक बनावट, उचाई तथा हावापानीको विविधतामा नेपाल अत्यन्त धनी छ । जैविक विविधता देशको समृद्धिसँग पनि गाँसिएको छ । वन क्षेत्र जैविक विविधताको ठूलो भण्डार पनि हो ।

देशको वन सम्पदाको संरक्षण, विकास तथा व्यवस्थापन गर्ने उद्देश्यले स्थापित वन विभाग देशकै पुरानो विभागहरु मध्येको एक महत्वपूर्ण विभाग हो । वि. सं. १९९९ मा केन्द्रमा वन विभाग (काठ महल)खडा भई सो अन्तर्गत ३ सर्कल र १२ वनजाँच अड्डाहरु स्थापित भए । वन संगठनलाई प्रभावकारी, समयानुकूल ,जनमुखी र सेवामूलक बनाउन समय-समयमा यसको पुनर्गठन भइरहेको छ । नेपालले अवलम्वन गरेका समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्यक्रम मध्ये सामुदायिक वन कार्यक्रमले विश्वमा नै ख्याति प्राप्त गरेको छ । समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्यक्रमहरुको सफल कार्यान्वयनवाट वनको हैसियतमा सुधार हुनुका साथै उपभोक्ताका लागि काठ, दाउरा, घाँसपात एवं

गैरकाष्ठ वन पैदावारका आवश्यकता सहज रुपमा परिपूर्ति भई वातावरण र जैविक विविधता संरक्षणमा उल्लेख्य योगदान पुगेको छ । हाल सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, सामुदायिक वन तथा साझेदारी वनहरुको व्यवस्थापनवाट वन पैदावार आपूर्तिमा सहयोग पुगी राखेको छ । अहिले पनि वन पैदावार संकलन, बिक्री, वितरण एवं वन पैदावारमा आधारित उद्योग संचालन मार्फत प्रशस्त रोजगारी र आयआर्जनका अवसर प्राप्त भइरहेको छ । यसरी विगत देखि नै वन पैदावारको आपूर्ति, रोजगारी आयआर्जन तथा वातावरणीय सेवाका क्षेत्रमा वनको अहम भूमिका रहिआएको छ ।वन एक नवीकरणीय प्राकृतिक स्रोत भएकोले यसको समुचित व्यवस्थापनका माध्यमवाट वस्तु र सेवा उपलव्ध गराउँदै वनलाई समृद्धिको आधार वनाउनको लागि राष्ट्रिय योजना आयोगले १५ औं योजनामा ×**समृद्धिको लागि वन"** कार्यक्रमलाई रुपान्तरणकारी योजनामा समेत समावेश गरेको छ । देशको झण्डै आधा भूभाग वन क्षेत्रले ओगटेको वर्तमान अवस्थामा पनि हालैका दिनमा विदेशबाट समेत काठ आयात भइरहेको छ । यसलाई निरुत्साहित गर्न दिगो एव वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट काठ, दाउराको सहज आपूर्ति गर्ने दूरगामी नीति लिइएको छ । जसवाट देशको आर्थिक, सामाजिक र वातावरणीय क्षेत्रमा उल्लेख्य योगदान पुगी देशको समृद्धिमा थप टेवा पुग्न सक्छ ।

नेपालको संविधान २०७२ को कार्यान्वयनसंगै संघीय संरचना अनुसार संगठनहरुको पुनर्संरचना हुँदा वि. सं. २०७५ सालमा बदलिँदो राजनीतिक परिवेश सँगै संघीय सरकार अन्तर्गतका तत्कालिन वन विभाग र भू तथा जलाधार संरक्षण विभाग गाभेर वन तथा भू-संरक्षण विभागको गठन भयो । साथै प्रदेश सरकारको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय मातहतमा रहने गरी ८४ डिभिजन वन कार्यालयहरु र १४ भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरु स्थापना भई संचालनमा रहेका छन् । यस विभागमा वन तथा वन्यजन्तु संरक्षण महाशाखा, वन व्यवस्थापन महाशाखा र जलाधार तथा पहिरो व्यवस्थापन महाशाखा गरी तीनवटा महाशाखा र १९ वटा शाखाहरु रहेका छन् । विभाग अन्तरगत कोशीको उदयपुर, गण्डकीको पोखरा, कर्णालीको जाजरकोट, महाकालीको पाटन गरी चार वटा बृहत जलाधार व्यवस्थापन केन्द्र कार्यालय र मकवानपुरको कुलेखानीमा संघीय जलाधार व्यवस्थापन श्रोत केन्द्र रहेका छन् । वन बीउ प्रयोगशाला तथा भण्डारण केन्द्रहरु काठमाण्डौं, विराटनगर, नेपालगन्ज र पोखरामा गरी ४ स्थानमा स्थापना गरिएको छ । त्यसै गरी सिन्धुपाल्चोकको ठोकर्पामा सामुदायिक वन अध्ययन केन्द्र नेपाल नामक कार्यालय स्थापना हुने गरी हाल सो केन्द्र वन परिसरमा नै संचालनमा रहेको छ । त्यस्तै विभाग अन्तर्गत चितवनको टिकौलीमा सशस्त्र वन रक्षक तालीम केन्द्र रहेको छ । सुनसरीको तरहरा, सर्लाहीको सागरनाथ, रुपन्देहीको फायरलाइन, वाँकेको ढकेरी र कैलालीको अत्तरियामा गरी ५ स्थानमा सशस्त्र वन रक्षक ब्यारेक क्याम्प स्थापित हुने क्रममा छन् ।

१.१ वन तथा भू-संरक्षण विभागको दूरदृष्टि, उद्देश्य तथा दीर्घकालिन रणनीतिक योजनाहरु

वन तथा भू-संरक्षण विभागको दूरदृष्टि, उद्देश्य, मुख्य कार्य, तथा दीर्घकालीन रणनीतिक योजनाहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

१.१.१ दूरदृष्टि

वन तथा भू-संरक्षण विभागको मुख्य परिलक्ष्य तथा दूरदृष्टि, लक्ष्य, उद्देश्यहरु र रणनीतिक योजनाहरु निम्नअनुसार रहेको छ ।

सोच/दूरदृष्टि: वन र जलाधार स्रोतहरुको दिगो व्यवस्थापन र उद्यमशीलताको विकासबाट समृद्धि र सुखमा योगदान पुर्याउने ।

लक्ष्य: संघीय वन नीतिको कार्यान्वयन मार्फत सबै प्रकारका वन स्रोतको दिगो व्यवस्थापनबाट पारिस्थितिकीय सेवालाई सन्तुलित र व्यवस्थित गर्दै वन स्रोत एवं जलाधारीय प्रणालीको संरक्षण र व्यवस्थापनबाट उत्पादकत्वमा बृद्धि ल्याई लाभको न्यायोचित वितरण मार्फत वन पैदावरको आवश्यकताको परिपूर्ति र वनजन्य उद्यमको प्रवर्द्धन गरी गरिबी न्यूनीकरणमा टेवा पुर्याउने ।

१.१.२ उद्देश्यहरू

उपरोक्त लक्ष्य पूरा गर्नको लागि निम्न उद्देश्यहरू लिइएको छ ।

- वन स्रोतको संरक्षण, दिगो व्यवस्थापन र सदुपयोग गर्ने नीति, मापदण्ड, कार्यविधि तयार गर्ने ।
- जैविक विविधताको संरक्षण, पारिस्थितिकीय प्रणाली र वातावरणीय सेवा बीच सन्तुलन कायम राख्ने ।
- वन क्षेत्रको आवधिक सर्वेक्षण तथा प्राप्त नतिजाहरुको वन व्यवस्थापनको लागि उपयोग गर्ने ।
- वन पैदावरको दिगो र भरपर्दो आपूर्ति व्यवस्थापनका लागि नीति, मापदण्ड, कार्यविधि तयार गर्ने ।
- वन क्षेत्रको सुशासन कायम गर्ने ।
- वन पैदावरमा आधारित उद्यमको प्रवर्द्धन गरी रोजगारी सृजना गर्ने ।
- अन्तरप्रदेशीय वनको विकास, सम्बर्धन र व्यवस्थापनको नीति, कानुन, मापदण्ड तथा रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्ने ।

- उन्नत तथा गुणस्तरीय विरुवा उत्पादनका लागि बिउ नीति, मापदण्ड तथा कार्यविधि तयार गर्ने साथै गुणस्तरीय बन बिउ र बिरुवा उपलब्ध गराइ बृक्षारोपण वनको विकास गर्ने ।

- बृहत जलाधार क्षेत्रको एकीकृत संरक्षण एव व्यवस्थापनका लागि रणनीति र कार्य योजना तयार गरी समन्वयात्मक कार्यप्रणाली मार्फत कार्यान्वय गर्ने ।

- नीजि, सार्वजनिक तथा सहरी वन विकास सम्बन्धमा आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका, मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

१.१.३ वन तथा भू-संरक्षण विभागको दीर्घकालीन रणनीतिक योजनाहरु

- सबै प्रकारमा वनमा दिगो वन व्यवस्थापन
- क्षमतामा अभिवृद्वि र सुशासनमा सुधार
- परिणाममुखी वन प्रसाशन
- प्रभावकारी अनुगमन
- प्रविधि र लगानीको स्तर वृद्वि
- नदी प्रणालीमा आधारित एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन

१.२ नेपालको वन

भु-धरातलको झण्डै ४४.७४ प्रतिशत भू-भागमा फैलिएको वन क्षेत्र नेपालको सबैभन्दा ठूलो प्राकृतिक सम्पदा हो । वन क्षेत्र कृषि, उर्जा, स्वच्छ पानी र औद्योगिक कच्चा पदार्थको श्रोत हो । जैविक विविधताको प्रचुर भण्डार भएको वन क्षेत्र नेपालको प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्य पनि हो । वन क्षेत्र बहुसंख्यक जनताको आय आर्जन र जीविकाको प्रमुख श्रोत हो । करिव ७० प्रतिशत इन्धन, झण्डै ४० प्रतिशत पशु आहारा र अन्य वातावरणीय सेवा वन क्षेत्रबाट उपलब्ध हुँदै आएको छ । वन क्षेत्रको गतिविधिबाट वर्षेनी प्रशस्त राजश्व प्राप्त भइरहेको छ ।

चित्र नं. १   नेपालको वन क्षेत्र देखिने नक्सा

चित्र नं. २: प्रदेश अनुसार वन क्षेत्रको विवरण

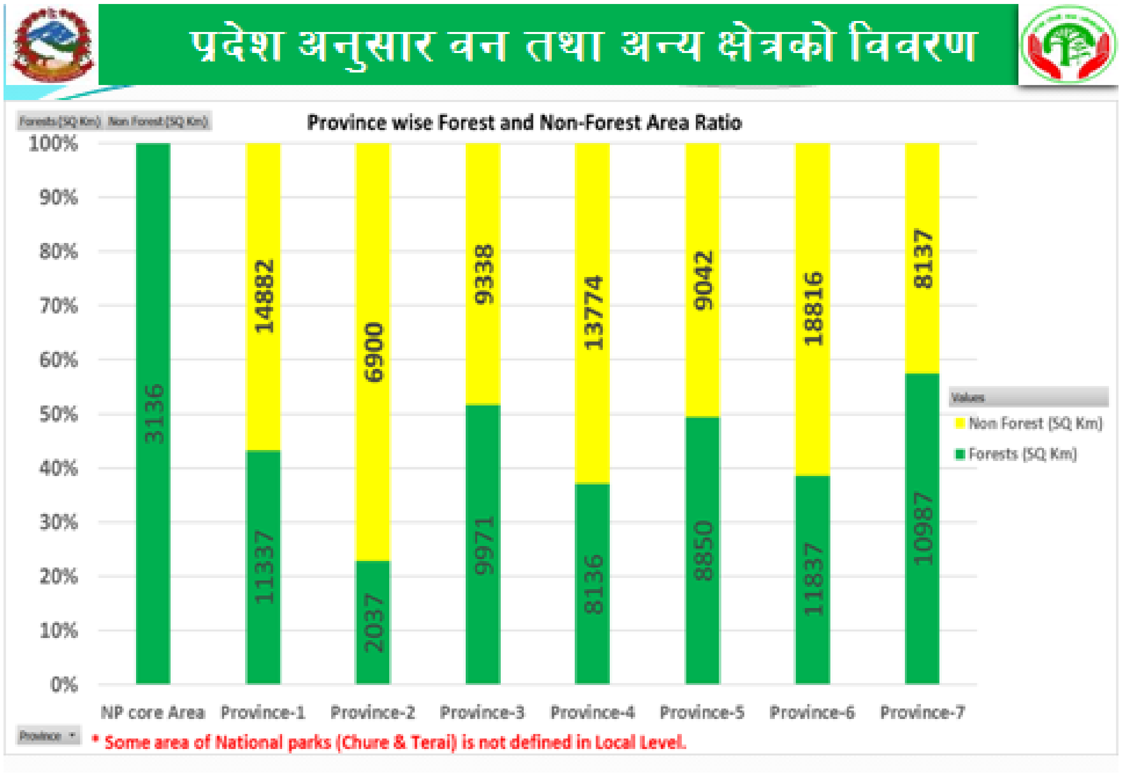

२. वन तथा भू-संरक्षण विभागको काम, कर्तव्य र अधिकार

- राष्ट्रिय वन नीति निर्माण, परिमार्जन, अध्यावधिक तथा कार्यान्वयन,
- वन तथा वातावरण सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता कार्यान्वयन,
- अन्तर्राष्ट्रिय संघ, संस्थासंग समन्वय, सहयोग र सहजीकरण,
- वनको वर्गिकरण, वनको दिगो व्यवस्थापनको लागि आवश्यक कार्यबिधि, मापदण्ड तयारी सम्बन्धी,
- वन पैदावारको ओसार पसार, आयात तथा विदेश निकासी सम्बन्धी,
- वन क्षेत्रको भू-उपयोग परिवर्तन र वन क्षेत्रको भू-स्वामित्व सम्बन्धी,
- वन तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र न्यायिक निरुपण सम्बन्धी,
- दुर्लभ, लोपोन्मुख तथा प्रतिबन्धित प्रजाति र आनुवांशिक श्रोत सम्बन्धी,
- वन्यजन्तु पालन, प्रजनन तथा नियमन सम्बन्धी,
- वन अतिक्रमण नियन्त्रण, सिमसार संरक्षण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी,
- अन्तरप्रदेशीय वन व्यवस्थापन र भूपरिधिस्तरको व्यवस्थापन सहजीकरण सम्बन्धी,
- वातारणीय सेवा र भुक्तानी सम्बन्धी,
- सशस्त्र वन रक्षक सम्बन्धी,

- अन्तरप्रदेशीय वनको विकास, सम्वर्द्धन र व्यवस्थापनको नीति, कानून तथा मापदण्ड निर्माणमा सहयोग र समन्वय, वन क्षेत्रको तथाङ्क तथा सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी,
- आयातित वनस्पतिका प्रजातिहरुको प्रवेश, व्यवस्थापन, नियमन र नियन्त्रण,
- राष्ट्रियस्तरका पुरस्कार (जस्तैः गणेशमान सिंह सामुदायिक वन राष्ट्रिय पुरस्कार), राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गोष्ठी, सेमिनार (जस्तैः सामुदायिक वन, साझेदारी वन, वन अधिकृतहरुको राष्ट्रिय गोष्ठी) आदि ।
- वन्यजन्तु पालन, प्रजनन, तथा जलचर संरक्षण सम्वन्धि नीति, कानून, मापदण्ड तथा समन्वय र प्रजाति संरक्षण विशेष कार्यक्रम ।
- भू तथा जलाधार संरक्षण, व्यवस्थापन र जलाधारीय स्रोतको सदुपयोग सम्बन्धी,
- राष्ट्रियस्तरमा ठूला नदी प्रणालीहरुमा आधारित रही भूस्खलन नियन्त्रण तथा एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन,
- राष्ट्रियस्तरमा संवेदनशील, जोखिमपूर्ण तथा महत्वपूर्ण जलाधार क्षेत्रहरुको पहिचान, विश्लेषण, व्यवस्थापन,
- राष्ट्रियस्तरमा भूस्खलन तथा जलाधार व्यवस्थापन सम्वन्धी अनुसन्धान तथा प्रविधि विकास नीति निर्माण,
- भू तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण, सम्बर्द्धन र व्यवस्थापन सम्वन्धी राष्ट्रिय कानून, मापदण्ड र नियमन,
- वातावरण संरक्षण, जलाधार व्यवस्थापन कार्यहरुको नियमित अनुगमन तथा मूल्यांकन,
- नदी प्रणाली तथा यसका जलाधार क्षेत्रहरुको एकीकृत संरक्षण व्यवस्थापन,
- राष्ट्रियस्तरमा पहिरो (भूस्खलन), क्षतिग्रस्त भूमि पुनरुत्थान, नदी उकास जग्गा व्यवस्थापन, सीमसार, तालतलैया, तथा अन्य वातावरणीय सम्वेदनशील क्षेत्रको व्यवस्थापन तथा नियमन,
- जलाधार क्षेत्रहरुको सूचना, भू-सूचना प्रणालीहरु, नाप नक्शाहरु तयारी तथा अद्यावधिक,
- राष्ट्रिय महत्वका राजमार्ग, जलविद्युतको जलाशय, पानीका स्रोतहरु, बाढीको प्रकोप/असर, सुख्खाक्षेत्र, मरुभूमिकरण जस्ता क्षेत्रहरुको दृष्टिकोणले जलाधारहरुको पहिचान, व्यवस्थापन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन,
- आर्थिक, सांस्कृतिक, पर्यापर्यटकीय, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय महत्वका नदी प्रणाली, तालतलैयाका जलाधारहरुको योजना, आयोजना तर्जुमा तथा व्यवस्थापन गर्ने,
- वृहत पहिरोहरुको अभिलेखिकरण, अध्ययन, अनुसन्धान तथा व्यवस्थापन सम्वन्धी योजना तर्जुमा तथा नियमन,
- अन्तरप्रदेशमा फैलिएका नदी प्रणालीहरुको भूजोखिम/भूविपद् व्यवस्थापनका लागि एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन,
- चुरे, तराई मधेश क्षेत्रहरुको एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन,
- जलावायु परिवर्तन अनुकूलन, समानुकूलन कार्यक्रमहरु सञ्चालन तथा व्यवस्थापन,

- जलका लागि जलाधार व्यवस्थापन अन्तर्गत शहरी जलाधार, जलविद्युत जलाशयक्षेत्र, विकासका पूर्वाधारहरुको संरक्षण जस्ता कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने र पानीश्रोतको मात्रा र गुणस्तर कायम राख्ने सम्वन्धी आवश्यक कार्यहरु गर्ने,
- जलाधार संरक्षण तथा वातावरणीय स्वच्छता सम्वन्धी कार्यमा मन्त्रालय र प्रदेश तथा स्थानीय तहबीच समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने,
- प्राकृतिक नदीनाला, ताल, तलैया, पोखरी, सिमसार एवं जलाधारक्षेत्रको वातावरणीय संरक्षण एवं स्वच्छता कायम सम्वन्धी नीति, योजना, कानून, मापदण्ड र नियमन,
- मन्त्रालयबाट सम्पादन हुने नीति तथा कानूनको तर्जुमा गर्दा आवश्यक प्राविधिक सहयोग,
- नीति, कानून तथा मापदण्डको कार्यान्वयनको लागि योजना एवं कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन एवं मूल्यांकन ।

वन तथा भू-संरक्षण विभागका महाशाखाहरुको कार्य विवरण

१. वन तथा वन्यजन्तु संरक्षण महाशाखा

- सशस्त्र वन रक्षक सम्बन्धी,
- वन क्षेत्रको भू-उपयोग परिवर्तन, वन क्षेत्रको भू-स्वामित्व सम्बन्धी,
- वन तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र न्यायिक निरुपण सम्बन्धी,
- मानव वन्यजन्तु द्वन्द व्यवस्थापन, राहत तथा उद्धार केन्द्र स्थापना र संचालन सम्बन्धी,
- वन्यजन्तु पालन, प्रजनन, तथा जलचर संरक्षण सम्वन्धि नीति, कानून, मापदण्ड तथा समन्वय र प्रजाति संरक्षण विशेष कार्यक्रम,
- राष्ट्रिय वनको संरक्षणको लागि आवश्यक नीति, नियम तथा कार्यक्रम तर्जुमा,
- वन अतिक्रमण तथा वन पैदावारको हानी नोक्सानी रोकथाम,
- वन डढेलो, मिचाहा प्रजाति लगायत विभिन्न जैविक तथा अजैविक तत्वहरुबाट वनको संरक्षण,
- वनमा लाग्ने रोग तथा किराहरुको नियन्त्रण,
- साइटिस सम्वन्धी,
- वन सम्वन्धी प्रविधि विकास तथा प्रमाणीकरण सम्बन्धी,
- जैविक विविधताको संरक्षणको आवश्यक नीति, निर्माण तथा कार्यक्रम तर्जुमा, समन्वय गर्ने,
- दुर्लभ, लोपोन्मुख तथा प्रतिबन्धित प्रजाति संरक्षण सम्बन्धी,
- वन संरक्षण सम्वन्धमा परेका विभिन्न उजुरी निवेदन उपर आवश्यक कारवाही गर्ने,

१.१ वन संरक्षण शाखा

- वन नोक्सानी गर्ने जैविक तथा अजैविक तत्वहरु निवारणका लागि नीति, ऐन कानून निर्माण,
- वन अतिक्रमण, चोरी कटानी नियन्त्रण तथा कानूनी कारवाही,
- अवैध वन पैदावार निकासी, ओसारपसार नियमन,

- वन संरक्षणमा क्रियाशिल विभिन्न सुरक्षा निकाय तथा सरोकारवालाहरु संग समन्वय,
- वन डढेलो नियन्त्रण तथा रोकथाम,
- राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको लागि वन क्षेत्रको जग्गाको भोगाधिकार उपलब्ध गराउने,
- व्यापारिक प्रयोजनको लागि कबुलियती वन उपलब्ध गराउने,
- वन ऐन, नियम तथा प्रचलित कानूनको कार्यान्वयनमा सहयोग, सहजीकरण,
- शसस्त्र वन रक्षक परिचालन सम्बन्धी,

१.२ वन्यजन्तु संरक्षण शाखा

- संरक्षण क्षेत्र बाहिर वन्यजन्तु अपराध निवारणका लागि नीति, ऐन कानून निर्माण,
- चोरी शिकारी तथा वन्यजन्तुको अवैध कारोवार नियन्त्रण तथा कानूनी कारवाही,
- मानव वन्यजन्तु द्वन्द न्यूनीकरण र राहत वितरण सहजिकरण,
- वन्यजन्तु संरक्षणमा क्रियाशिल विभिन्न सुरक्षा निकाय तथा सरोकारवालाहरु संग समन्वय,
- वन्यजन्तु संरक्षणका लागि शसस्त्र वन रक्षक परिचालन,
- वन ऐन, नियम तथा राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धी प्रचलित कानूनको कार्यान्वयनमा सहयोग, सहजीकरण,
- योजनाहरुको प्राथमिकता निर्धारण र योजना निर्माण,
- विभिन्न आयोजनाहरुसँग समन्वय र विभाग तथा आयोजनाहरुबाट संञ्चालित कार्यक्रमको तर्जुमा, अनुगमन, मूल्याङ्कन एवं नियमन ।

१.३ साइटिस शाखा

- साइटिस सम्वन्धी काम गर्ने वैज्ञानिक निकायहरुसंग समन्वय गर्ने,
- साइटिसमा वनस्पति तर्फ व्यवस्थापन निकायको रुपमा कार्यान्वयन गर्ने,
- साइटिसको अनुसूचिमा परेका वनस्पति र वनस्पतिजन्य उत्पादनको ओसारपसार तथा व्यापार नियमन,
- साइटिस सम्बन्धी राष्ट्रिय रिपोर्ट बनाउन मन्त्रालयलाई सहयोग गर्ने,
- साइटिसको सूचिमा परेका वनस्पतिहरुको अध्ययन, अनुसन्धान तथा तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने,
- वातावरण संरक्षण संवन्धी प्रचार प्रसार तथा वातावरणीय सन्तुलन राख्न विभिन्न कार्यक्रमहरु निर्माणमा सहयोग ।
- प्रचलित वातावरण संरक्षण ऐन तथा वातावरण संरक्षण नियमावली अनुसार प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको लागि आवश्यक कारवाही गर्ने ।

१.४ प्रमाणीकरण शाखा

- वन विज्ञानका विषयमा विभिन्न प्रविधिहरुको विकास तथा कार्यान्वयन,
- वन विज्ञानका प्राविधिक विषयमा आइपरेका अन्यौलका विषयमा अध्ययन, अनुसन्धान गरी प्रमाणीकरण गर्ने,

- वन विज्ञान विषयमा अध्ययन, अनुसन्धान गर्ने विभिन्न विश्वविधालय, अनुसन्धान केन्द्रहरु संग समन्वय गर्ने ।

१.५ शसस्त्र वन सुरक्षा शाखा

- वन अतिक्रमण, वन्यजन्तु संरक्षण तथा वन अपराध नियन्त्रण तथा रोकथाम,
- हातहतियारको नियमित मर्मत संभार तथा संरक्षण,
- कार्यालय, कार्यालय सामाग्री तथा बरामद भएका मालवस्तु, जिन्सीको संरक्षण ।

१.५.१. शसस्त्र वन रक्षक क्याम्प ब्यारेकहरु

- प्रदेश भित्र रहेको वन अतिक्रमण, वन्यजन्तु संरक्षण तथा वन अपराध नियन्त्रण तथा रोकथाम,
- हातहतियारको नियमित मर्मत संभार तथा संरक्षण,
- माथिल्ला निकायको आदेश बमोजिम अन्य प्रदेशमा समेत परिचालन भई वन अपराध नियन्त्रण,
- कार्यालय, कार्यालय सामाग्री तथा बरामद भएका मालवस्तु, जिन्सीको संरक्षण ।

१.५.२. सशस्त्र वन रक्षक तालिम केन्द्र

- सशस्त्र वन रक्षकहरुलाई सेवा प्रवेश तथा रिफ्रेशर तालिमहरु संचालन गर्ने,
- सशस्त्र वन रक्षकहरुको तन्दुरुस्ती र कर्तव्यपरायणता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम संचालन,
- आखेटोपहारहरुको संरक्षण,
- वन अतिक्रमण, वन्यजन्तु संरक्षण तथा वन अपराध नियन्त्रण तथा रोकथाम,
- हातहतियारको नियमित मर्मत संभार तथा संरक्षण ।

२. वन व्यवस्थापन महाशाखा

- अन्तरप्रदेशीय वनको विकास, संवर्धन र व्यवस्थापनको नीति, कानून तथा मापदण्ड निर्माण सम्बन्धी,
- देशको वन नीति, रणनीति, योजना, गुरुयोजना निर्माण तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी,
- वनको वर्गिकरण, वनको दिगो व्यवस्थापन सम्बन्धी सहजीकरण,
- वन तथा वातावरण सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता कार्यान्वयन,
- अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थासंग समन्वय, सहयोग र सहजीकरण,
- वन व्यवस्थापन सम्वन्धमा अन्तरप्रादेशिक नीति निर्माण तथा आवश्यक समन्वय,
- वन सम्वर्धन, विकास तथा सदुपयोग सम्बन्धी,
- सहभागितामूलक वन व्यवस्थापन (सामुदायिक, साझेदारी, कवुलियती, धार्मिक आदि) सम्बन्धी नीति, नियम, निर्देशिका, मापदण्ड, कार्यविधि निर्माण सम्बन्धी,
- आनुवांशिक स्रोत संरक्षण, वीउ बँगैचा स्थापना तथा संचालन सम्बन्धी,
- निजी, सार्वजनिक तथा शहरी वन विकास सम्बन्धी,

- वन पैदावारको ओसार पसार, आयात तथा विदेश निकासी सम्बन्धी ।
- वातारणीय सेवा र भुक्तानी सम्बन्धी ।

२.१ वन व्यवस्थापन शाखा

- वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनको लागि रणनीतिक, आवधिक योजनाहरु तयारीमा सहयोग,
- अन्तरप्रादेशिक योजनाहरुको कार्यान्वयनमा आवश्यक सहयोग गर्ने,
- संचालित कार्यक्रम तथा योजनाहरुको अनुगमन तथा मूल्याँकन,
- वन पैदावार सदुपयोग सम्वन्धी नीति नियम तर्जुमा,
- वन पैदावार विक्री वितरण तथा बजार व्यवस्थापनमा सहयोग,
- वन विकास तथा उत्पादन अभिवृद्धिमा निजी क्षेत्रको सहभागिता सम्बन्धी,
- अन्तरप्रदेशीय वन व्यवस्थापन र भूपरिधिस्तरको व्यवस्थापन सम्बन्धी,
- आयातित वनस्पतिका प्रजातिहरुको प्रवेश, व्यवस्थापन, नियन्त्रण र नियमन,
- वनको नक्सांकन, तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र प्रकाशन सम्बन्धी ।

२.२ वन सम्वर्द्धन शाखा

- आर्थिकरुपले महत्वपूर्ण प्रजातिको वंशाणुगत गुणमा सुधार गरी उत्पादकत्व वृद्घि गर्ने,
- भविष्यमा दिगोरुपले उन्नत तथा गुणस्तरीय वीउ उत्पादन गरी वृक्षारोपणको लागि उपलव्ध गराउन वन वीउ बगैंचा स्थापना र व्यवस्थापन गर्ने,
- जिल्ला वन कार्यालयहरु, विभिन्न संघसंस्थाहरु, एवं निजीस्तरमा समेत गुणस्तरीय वीउ उपलव्ध गराउने र वीउ स्रोतहरु पहिचान, दर्ता, तथा व्यवस्थापन, वीउ संकलन, प्रशोधन, भण्डारण, तथा वितरणजस्ता कार्यहरुमा सहयोग, समन्वय गर्ने,
- ‘वन संबर्धन प्रदर्शन स्थल'हरुको स्थापना गरी बिभिन्न उपचार बिधिहरु मध्ये उपयुक्त उपचार विधि प्रमाणीकरण गर्ने,
- प्रोभनेन्स परीक्षण लगायतका कार्यहरु,
- महत्वपूर्ण तर संकटपूर्ण अवस्थामा रहेको प्रजातिहरुको संरक्षण, अनुसन्धान, तथा व्यवस्थापन गर्ने,
- वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनका लागि वन सम्वर्धन सम्वन्धी उपयुक्त सामाग्रीहरुको तयारी र वितरण,
- वन सम्बर्द्धन प्रबिधि र वृक्ष सुधार सम्वन्धी ।

२.३ सामाजिक वन शाखा

- सामुदायिक वन लगायत जनसहभागितामा आधारित अन्य वन व्यवस्थापन पद्धति सम्बन्धमा नीति, नियम, ऐन कानून, निर्देशिका, मापदण्ड बनाउनमा सहयोग,
- सहभागितामूलक वन व्यवस्थापन पद्धतिको राष्ट्रिय तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र प्रकाशन ।
- सहभागितामुलक वन व्यवस्थापन सम्बन्धी राष्ट्रिय पुरस्कार संचालन,

- सहभागितामुलक वन व्यवस्थापन सम्बन्धी राष्ट्रिय गोष्ठी, सभा, सम्मेलन संचालन, व्यवस्थापन,
- समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनका लागि सहयोगी विकास साझेदार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ सस्थाहरु, संजालहरुसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- वन संरक्षण तथा विकासमा जनसहभागिता परिचालन ।
- विभिन्न प्रचार प्रसारका सामाग्रीहरु तयारी तथा वितरण ।
- वन विभागका नीति नियम कार्यक्रम जनसमुदाय तथा नीति निर्माताहरुसम्म नियमित प्रवाह प्रवाह गर्ने,

२.४ निजी तथा सार्वजनिक वन शाखा

- निजी, सार्वजनिक तथा शहरी वन विकास सम्बन्धमा आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका, मापदण्ड निर्माणमा सहयोग,
- निजी, सार्वजनिक तथा शहरी वन विकास सम्बन्धमा प्रदेश तथा स्थानीय तहहरुसंग समन्वय र सहयोग,
- निजी, सार्वजनिक तथा शहरी वन विकास तथा विस्तारका लागि प्रचार प्रसार तथा आवश्यक कार्यक्रमहरु संचालनका लागि विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ, सस्थाहरुसंग समन्वय गर्ने ।
- निजी, सार्वजनिक तथा शहरी वनको उपयोग तथा दीगो वन विकास सम्बन्धमा आवश्यक नीति, निर्माणमा सहयोग ।
- वन विकास तथा उत्पादन अभिवृद्धिमा निजी क्षेत्रको सहभागिता सम्बन्धी ।

२.५ भौगोलिक सूचना प्रणाली तथा नक्साकंन शाखा

- नेपालको वन क्षेत्रमा आएको परिवर्तन सम्बन्धी सूचना संकलन,
- रिमोट सेन्सिङ तथा अन्य आधुनिक पद्धतिबाट प्राप्त तथ्याङ्क विश्लेषण तथा नक्साङ्कन,
- विभिन्न विषयगत नक्सा तयारी तथा प्रकाशन,
- विभागका विभिन्न क्रियाकलापको तथ्याङ्क संकलन तथा नक्साङ्कन,
- सूचना तथा तथ्याङ्क प्रवाह प्रणाली सुदृढीकरण ।

३. जलाधार तथा पहिरो व्यवस्थापन महाशाखा

योजना तथा जलाधार सूचना प्रणाली शाखा, संवेदनशील जलाधार व्यवस्थापन शाखा, सीमसार संरक्षण शाखा, पहिरो व्यवस्थापन शाखा, संरक्षण प्रविधि विकास शाखा, भू उपयोग विकास तथा विपद् न्यूनीकरण शाखामा तोकिएका कार्यहरुलाई प्रभावकारी रुपले सम्पादन गर्न आवश्यक समन्वय तथा व्यवस्थापकीय कार्यहरु गर्ने गराउने यस महाशाखाको प्रमुख कार्यहरु हुनेछन् । ठूला नदी प्रणालीमा आधारित जलाधार व्यवस्थापन, राष्ट्रिय स्तरमा जोखिमयुक्त तथा सम्वेदनशील पहिरोहरुको अभिलेखिकरण तथा व्यवस्थापकीय योजनाका साथै सतही भू-क्षयवाट हुने भूउत्पादकत्वको ह्रास न्यूनीकरण गर्न आवश्यक

नीति, कार्यक्रम तथा नियमन सम्वन्धी विषयहरुमा संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारहरुसंग आवश्यक सहजीकरण र समन्वयको समेत जिम्मेवारी वहन गर्नुपर्नेछ ।

३.१ योजना तथा जलाधार सूचना प्रणाली शाखा

- भू-क्षय तथा जलाधारीय अवस्था सम्वन्धी जोखिम तथा प्रकोप मापन, जलाधार एट्लस लगायत विभिन्न नक्शाकंन तयारी सम्बन्धी कार्य,
- उपजलाधारहरुको प्राथमिकता निर्धारण र कार्य योजना निर्माणमा सहयोग,
- योजना तर्जुमा गर्न आवश्यक जलाधार स्रोतहरुको सूचना प्रणाली विकास, निर्देशिका, मापदण्ड तयार,
- जलाधार स्रोत सम्बन्धी भू-जैविक तथा सामाजिक/आर्थिक तथ्याङ्कहरु अध्यावधिक राखी व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास गर्ने,
- संघ, प्रदेश र स्थानीयतहहरुका सम्वन्धित निकायहरुसंग जलाधारीय स्रोत सम्वन्धी सूचना आदान प्रदान गर्ने,
- संघ, प्रदेश र स्थानीयतहका अवस्था पहिचान तथा विश्लेषणका आधारमा वार्षिक एवम् आवधिक योजना, कार्यक्रमहरु निर्माणमा सहयोग ।

३.२ संवेदनशील जलाधार व्यवस्थापन शाखा

- जलविद्युत जलाशय, शहरी जलाधार क्षेत्रका पानी स्रोतहरुको व्यवस्थापन, तालतलैया क्षेत्रहरुको जलाधार, सिंचाई नहर, रणनैतिक सडक जस्ता अन्य महत्वपूर्ण पूर्वाधारहरुको जलाधारस्तरमा समस्या पहिचान गर्दै सो को व्यवस्थापन सम्वन्धी नीति, योजना, कार्यक्रम पहिचान गर्ने,
- भू-बिपदवाट जोखिमयुक्त बस्ती क्षेत्र पहिचान, सर्वेक्षण, अभिलेखीकरण, संरक्षण कार्यमा सहयोग,
- जलवायु परिवर्तनका असरहरुका कारणले सुखाग्रस्त क्षेत्र, जल तनाव, बाढीवाट हुने खोला किनार क्षेत्रहरुको पहिचान, सर्वेक्षण, अभिलेखीकरण तथा व्यवस्थापन,
- पुरातात्विक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्व बोकेका क्षेत्रहरुको जलाधार बिवरण तयार गर्ने र सोको संरक्षण व्यवस्थापन,
- क्षतिग्रस्त भूमि, नदीउकास जग्गा जस्ता क्षेत्रहरुको नक्शांकन गरी सोबाट हुने बहुआयामिक क्षति आंकलन गरी सो सम्वन्धी आवश्यक नीति, कार्यक्रम तथा योजना तर्जुमा गर्दै संघ, प्रदेश र स्थानीयतहका निकायहरुसंग आवश्यक सहजीकरण तथा समन्वय गर्ने ।

३.३ सीमसार संरक्षण शाखा

- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय पहिचान भएका तालतलैयाहरुको सर्वेक्षण तथा अभिलेखीकरण,
- जलाधारस्तरमा हुने थिग्रीकरण सर्वेक्षण तथा यसको व्यवस्थापनको लागि आवश्यक योजना, नीति, कार्यक्रम तथा नियमन सम्वन्धी आवश्यक सुझाव सरोकारवालाहरुलाई उपलव्ध गराउने,
- ताल तलैयाहरुको संरक्षण तथा प्रवर्द्धनार्थ आवश्यक नीति, योजना तर्जुमा गर्ने र नियमन गर्ने,
- सीमसार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनको लागि एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन कार्य गर्ने,

- तालतलैयाहरुको पुनर्जलभरण सम्वन्धी आवश्यक प्रविधिमूलक कार्यहरु गर्ने,
- वातावरणीय सेवा भुक्तानी सम्वन्धी आवश्यक नीति, निर्देशिका तयार गर्ने ।

३.४ पहिरो व्यवस्थापन शाखा

- राष्ट्रियस्तरमा रहेका वृहत् पहिरोहरुको सर्वेक्षण, जोखिम आंकलन, सम्वेदनशीलता अध्ययन गर्ने र सो को अभिलेखिकरण गर्ने,
- वृहत् पहिरोहरुको व्यवस्थापनका लागि आवश्यक नीति, नियम, कानून तर्जुमा एवं नियमन सम्वन्धी आवश्यक कार्यहरु गर्ने,
- पहिरोहरुको रोकथाम तथा व्यवस्थापनका लागि प्रविधिमूलक कार्यक्रमहरुको विकास, विस्तार सम्वन्धी कार्यहरु गर्न अन्य शाखाहरुसंग समन्वय र सहजीकरणको वातावरण श्रृजना गर्ने,
- विभिन्न भूपरिधिस्तरमा पहिरोवाट हुन जाने असरहरु समेत समावेश गरी **Landslide Atlas** तयार गर्न र सो सम्वन्धि जानकारी प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई गराउनको लागि आवश्यक सहजीकरण गर्ने,
- आकस्मिक रुपमा पहिरोवाट हुने राष्ट्रिय स्तरको क्षतिको तत्काल बिवरण तयार **(Rapid Damage Assessment)** सम्वन्धि आवश्यक कार्यहरु गर्ने,
- प्रदेश सरकारसंग समन्वय तथा सहकार्य गरी पहिरो रोकथामको रणनैतिक योजना तयार तथा कार्यान्वयन,
- भू तथा जलाधार संरक्षण सम्वन्धी मौजुदा ऐन नियमहरुमा आवश्यक संशोधन गर्न कारवाही चलाउने,
- प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन गर्ने निकायहरु बीच केन्द्रियस्तर एवं जिल्लास्तरमा समन्वय गर्ने आधारशिलाहरु विकास गर्ने,
- आवश्यकतानुसारका विषयहरु (जस्तै: नदी उकास जग्गा) सम्वन्धी नीति तथा निर्देशिका तयारी तथा कार्यन्वयन गर्ने,
- प्राकृतिक नदीनाला, तालतलैया, पोखरी, सिमसार जस्ता क्षेत्रहरुमा हुन सक्ने प्राकृतिक प्रकोप न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्वन्धी आवश्यक कार्यहरु गर्ने ।

३.५ संरक्षण प्रविधि विकास शाखा

- राष्ट्रियस्तरका महत्वपूर्ण भूपरिधि क्षेत्रहरुको भूस्खलन तथा जलाधार संरक्षण सम्वन्धी कार्यमूलक अनुसन्धान सम्वन्धी आवश्यक नीति, योजना तथा कार्यक्रम सम्वन्धी आवश्यक कार्यहरु गर्ने,
- भू तथा जलाधार संरक्षण सम्वन्धी प्रविधिहरुको स्थलगत प्रदर्शन गर्ने गराउने,
- संघ, प्रदेश र स्थानीयतहका लागि भू तथा जलाधार संरक्षण सम्वन्धि ज्ञान, सूचना तथा प्रविधि उपलव्ध गराउने,
- प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन सम्वन्धी भू-क्षमतामा आधारित ज्ञान, प्रविधि तथा अन्य वैज्ञानिक अध्ययन अनुसन्धान गरी प्रदेश तथा अन्तरप्रदेशस्तरमा प्रवर्द्धन एवं प्रचार प्रसार गर्ने,

- प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन सम्वन्धी प्रविधि, सूचना तथा अन्य जानकारीहरु प्रदेश सरकार, जलाधार संरक्षण केन्द्र र स्थानीय सरकारका निकायहरुलाई उपलव्ध गराई आवश्यक सहजीकरण, समन्वय गर्ने,
- राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरुसंग समन्वय तथा सहकार्यको व्यवस्था मिलाउन आवश्यक सहयोग गर्दै समन्वयात्मक अध्ययन अनुसन्धान गर्ने,
- प्राकृतिक प्रणाली अनुगमन एवं अध्ययन गर्ने ।

३.६ भू उपयोग विकास तथा विपद् न्यूनीकरण शाखा

- जलवायुजन्य असरहरुवाट जलाधारीय स्रोतहरु (माटो, पानी तथा अन्य स्रोतहरु) मा परेको असर सम्वन्धी विस्तृत सूचना तथा तथ्यांकहरु संकलन र अद्यावधिक गर्ने,
- जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा समानुकुलनसंग सम्वन्धित नयां आयोजनाहरुको अवधारणा र प्रस्ताव तयार पार्न सहयोग गर्ने,
- जलवायु परिवर्तन र जलाधार व्यवस्थापनसंग सम्बन्धित सरकारी निकायहरु, गैह्र सरकारी संस्थाहरु, विकास साझेदार निकायहरुसंग आवश्यक समन्वयको वातावरण मिलाउँदै जलवायुजन्य विपद् न्यूनीकरण सम्वन्धी ज्ञान, प्रविधि र सीपको विकास र विस्तारको लागि आवश्यक सहयोग गर्ने,
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा समानुकूलन समवन्धी कार्यक्रमहरु प्रदेशस्तरमा समेत सञ्चालनका लागि आवश्यकता अनुसार सहजीकरण तथा समन्वय गर्ने,
- जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक असरहरुको न्यूनीकरण सम्वन्धी राष्ट्रियस्तरमा जलवायु परिवर्तन ज्ञान व्यवस्थापन सम्वन्धी कार्य गर्ने,
- जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका ज्ञान तथा प्रविधिहरुको पहिचान गर्दै श्रोत केन्द्रको रुपमा विकास गरी प्रदेश र स्थानीय सरकारहरुलाई आवश्यकता अनुसार सहजीकरण र समन्वय गर्ने ।

कर्मचारी प्रशासन शाखाको कार्य विवरण

विभाग र मातहतका कार्यालयहरुको समग्र व्यवस्थापनको मुख्य दायित्व कर्मचारी प्रशासन शाखामा रहनेछ । यस शाखाको उद्देश्य विभाग तथा अन्तर्गतका कार्यालयहरुको कर्मचारीको पदपूर्ति, सरुवा, दरवन्दी श्रृजना, अभिलेख तयारी लगायत कर्मचारीको सेवा सुविधा सम्वन्धी दैनिक प्रशासन तथा कार्यालयका भौतिक सम्पत्ति समेतको उचित संरक्षणको व्यवस्था मिलाउने रहनेछ । यस शाखाले विभागको आवश्यकता अनुसारको वेभसाइट, बनाउने, तथ्याङ्क डाटावेस तयारी गर्ने, विभिन्न कम्पयुटर हार्डवेयर र सफ्टवेयरको विकास, मर्मत, सम्भार तथा रहेका कम्पयुटर टाइपिङ लगायतका सम्पूर्ण कार्य गर्नेछ ।

आर्थिक प्रशासन शाखाको कार्य विवरण

विभागको सम्पूर्ण आर्थिक प्रशासन र कारोवार हेर्ने गरी आर्थिक प्रशासन शाखाको व्यवस्था गरिएको छ । यस शाखाले सालवसाली रुपमा तर्जुमा हुने वजेट तथा कार्यक्रमको लागि वजेट अनुमान तयार गर्ने, यसको लागि आवश्यक तथ्यांक, विवरण संकलन गर्ने, स्वीकृत वजेट वाँडफाँड, अख्तियारी तयार पार्ने, विनियोजन, धरौटी, राजश्व आम्दानीको लेखा राख्ने साथै त्यसको मासिक, चौमासिक, अर्धवार्षिक, वार्षिक विवरण तयार पारी सो को आन्तरिक तथा अन्तिम लेखापरीक्षण गराउने, लेखा परिक्षणवाट दर्शाइएका वेरुजुहरुको लगत राख्ने, आवश्यक प्रमाण जवाफ तयार पारी वेरुजु फछर्यौट गराउने, वैदेशिक सहयोग समावेश भएका वजेटहरुको हकमा दातृसंस्थाहरुलाई आवश्यक आयोजना विवरण तयार गर्ने लगायतका विभागको आर्थिक सल्लाहकारको रुपमा कार्य गर्नेछ ।

ऐन नियम परामर्श शाखाको कार्य विवरण

विभागमा आई पर्ने कानूनी समस्यासंग सम्वन्धित आदेश, कानूनी परामर्श दिन र वन सम्वन्धी ऐन नियम समयानूकुल संशोधन गर्ने आदि कार्यहरु गर्ने गरि कानून सेवा अन्तर्गत रा. प. तृ. श्रेणीका अधिकृत रहने व्यवस्था गरिएको छ ।

वन तथा भू÷संरक्षण विभागको संगठन संरचना

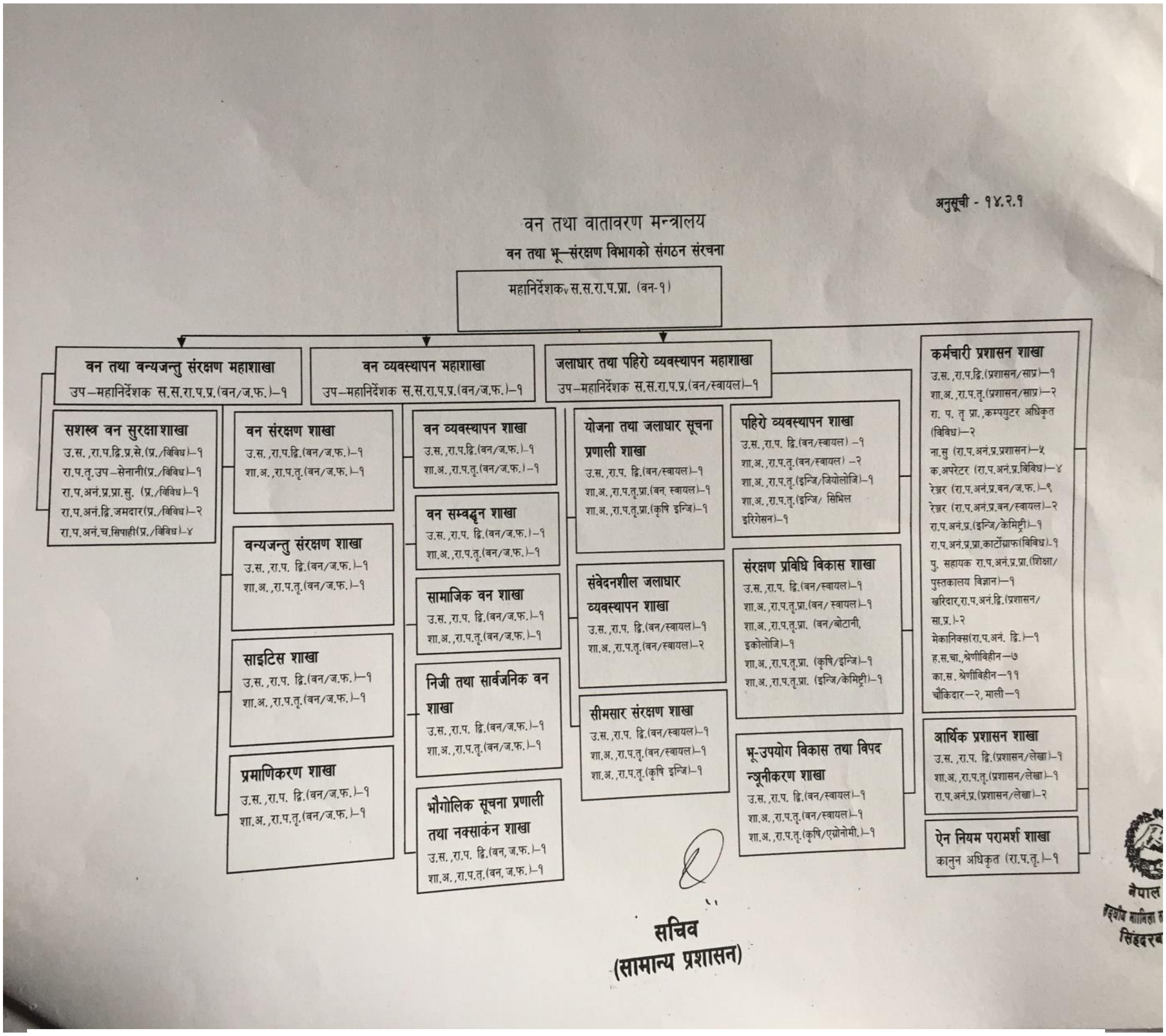

तालिका नं.१ : वन तथा भू-संरक्षण विभागको नागरिक वडापत्र

नागरीक वडापत्र

क.सं.	प्रदान गर्ने सेवा (कार्य विवरण)	पेश गर्नुपर्ने कागजात	सम्पर्क शाखा	सेवा प्राप्त गर्दा लाग्ने दस्तुर	कार्य सम्पन्न गर्न लाग्ने समय	उजुरी, गुनासो सुन्ने अधिकारी
१	IEE/EIA सम्बन्धी सहमती	डि.व.का.को सिफारीस, सम्वन्धित विभागको पत्र, IEE/EIA प्रतिबेदन लगायतका कागजातहरु		दस्तुर नलाग्ने	७ दिन	महानिर्देशक
२	साईटिसमा सूचिकृत प्रजातिको संकलन, ओसारपसार पत्र सम्बन्धी	निबेदन साथ डि.व.का.को सिफारीस, वनस्पती विभागको किटानी लगायतका कागजातहरु	साईटिस	दस्तुर नलाग्ने	१ दिन	महानिर्देशक
३	साईटिसमा सूचिकृत प्रजातिको सारतत्व ओसारपसार सम्बन्धी	निबेदन साथ डि.व.का.को सिफारीस,वनस्पती विभागको किटानी लगायतका कागजातहरु		दस्तुर नलाग्ने	१ दिन	महानिर्देशक
४	साईटिसमा सूचिकृत प्रजातिको नर्सरी, नमूना दर्ता, हक अधिकार सम्बन्धी	निबेदन साथ दर्ता प्रमाण पत्र, व्यवस्थापन योजना, वनस्पती विभागको किटानी लगायतका कागजातहरु		दस्तुर नलाग्ने	७ दिन	महानिर्देशक
५	अनुमती पत्र तथा निकासी पैठारी प्रमाण पत्र जारी गर्दा लाग्ने दस्तुर	निबेदन, सिफारीस, लगायतका कागजातहरु		रु ५००-२०००/-	२ दिन	महानिर्देशक
५	राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाहरुलाई राष्ट्रिय वनक्षेत्र भोगाधिकार सम्बन्धी	निबेदन, योजना	वन संरक्षण		७ दिन	महानिर्देशक
६	वन पैदावारको हानी नोक्सानी तथा वन अतिक्रमण सम्बन्धी जनाकारी	निबेदन			१ दिन	महानिर्देशक
७	भू-संरक्षण तथा एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, नियम, मापदण्ड तथा कानून सम्बन्धी	लिखित, मौखिक निबेदन	संवेदनशील जलाधार व्यवस्थापन	छैन्	१ दिन	महानिर्देशक

	जानकारी उपलब्ध गराउने					
८	पहिरोजन्य विपद जोखिम न्यूनीकरण, भू-स्खलन, तालतलैया संरक्षण, नदी प्रणाली व्यवस्थापन सम्बन्धी समग्र ज्ञानमूलक सूचना, प्रविधि एवं ज्ञान, सिप सम्बन्धी जानकारी उपलब्ध गराउने	लिखित, मौखिक निबेदन	पहिरो व्यवस्थापन, भू उपयोग व्यवस्थापन तथा विपद न्यूनिकरण , सिमसार संरक्षण, संरक्षण प्रविधि विकास	छैन्	१ दिन	महानिर्देशक
९	एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन, भू-स्खलन, पहिरो, विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी प्राविधिक परामर्श प्रदान गर्ने	लिखित, मौखिक निबेदन	,, ,,	छैन्	१ दिन	महानिर्देशक
१०	संघीय संरचना अनुसार मातहत रहेका कार्यालय, आयोजना, परियोजनाहरुद्वारा संचालित क्रियाकलापहरुको जानकारी तथा सूचना उपलब्ध गराउने	लिखित, मौखिक निबेदन	योजना तथा जलाधार सूचना प्रणाली	छैन्	१ दिन	महानिर्देशक
११	वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम, खर्च, गुनासो व्यवस्थापन तथा सम्बन्धित सूनचाहरु उपलब्ध गराउने			छैन्	१ दिन	महानिर्देशक
१२	अभिलेखिकरणमा भएको राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा पहिचान भएका सिमसार क्षेत्रहरुको थिग्रिकरण सम्बन्धी तथ्यांक उपलब्ध गराउने	लिखित, मौखिक निबेदन	सिमसार संरक्षण शाखा	छैन्	१ दिन	महानिर्देशक

१३	वन तथा वन्यजन्तु अध्ययन अनुसन्धान अनुमती	वेवसाईटमा राखिएको (www.dof.gov.np)	वन्यजन्तु संरक्षण	प्रचलित कानून बमोजिम	२ देखि १० दिन	महानिर्देशक
१४	वन उद्यम तथा पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरु		वन व्यवस्थापन महाशाखा			महानिर्देशक
१५	भौगोलिक सुचनाको आधारमा वन डढेलो (आगलागी) सम्बन्धी जानकारी प्रदान गर्ने	लिखित, मौखिक निबेदन	भौगोलिक सुचना प्रणाली तथा नक्साङ्कन			महानिर्देशक
१६	वन तथा भू-संरक्षण विभागका सम्पुर्ण सुचना प्राप्त गर्न	निबेदन	प्रमाणीकरण		१-२ दिन	महानिर्देशक
१७	वन व्यवस्थापन सम्बन्धि नीति, नियम, ऐन, निर्देशिका, मापदण्ड तथा कानुन सम्बन्धि जानकारी उपलब्ध गराउने	लिखित, मौखिक निबेदन	व्यवस्थापन			महानिर्देशक
१८	वन व्यवस्थापन सम्बन्धि अनुगमन तथा विषयको विश्लेषण सम्बन्धि कार्यहरु गर्ने		व्यवस्थापन			
१९	समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि कार्यहरु		व्यवस्थापन			
२०	वन व्यवस्थापन सम्बन्धि नीति, नियम, ऐन, निर्देशिका, मापदण्ड तथा कानुन सम्बन्धि जानकारी उपलब्ध गराउने		व्यवस्थापन			
२१	वन व्यवस्थापन सम्बन्धि अनुगमन तथा विषयको विश्लेषण सम्बन्धि कार्यहरु गर्ने		व्यवस्थापन			
२२	वन बीउ,बिरुवा उत्पादन,		वन सम्वर्द्धन			

	संकलन,बृक्षारोपण,वन सम्बर्धन सम्वन्धी जानकारी गराउने ।					
२३	सामुदायिक वन,साझेदारी वन,कबुलियती वन तथा अन्य समुदायमा आधारीत वन सम्वन्धी जानकारी गराउने ।		सामाजिक वन शाखा			

सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने दस्तुर र अवधि

वन तथा भू-संरक्षण विभागबाट प्रदान गरिने सेवामा दस्तुर लाग्दैन । तर CITES मा सुचिकृत प्रजातिहरुको नमुना (specimen) विदेश निकाशी गर्दा CITES Certificate जारी गर्नुपर्ने हुन्छ । CITES Export Permit वापत रु. १००० दस्तुर लाग्छ ।

निवेदन, उजुरी उपर निर्णय गर्ने प्रक्रिया र अधिकारी

निवेदन महानिर्देशक समक्ष दिनुपर्नेछ, उजुरी उपर टिप्पणी मार्फत निर्णय गरिने र सो को निर्णय गर्ने अधिकारी वन तथा भू-संरक्षण विभागका महानिर्देशक हुनुहुनेछ ।

निर्णय उपर उजुरी सुन्ने अधिकारी

विभागले गरेका निर्णय उपर उजुरी सुन्ने अधिकारी वन तथा वातावरण मन्त्रालयका सचिव हुनुहुनेछ ।

सुचना अधिकारी र प्रमुखको नाम र पद

कार्यालय प्रमुखः मन बहादुर खड्का
पदः महानिर्देशक
सुचना अधिकारीः माधुरी कार्की (थापा)
पदः उपसचिव (प्रा.)

वन तथा भू संरक्षण विभाग अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ को प्रगति विवरण

१. प्रथम चौमासिक प्रगति

सि.नं.	बजेट उपशिर्षक नं	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	वार्षिक %			प्रथम चौमासिक %		
			भारित	भौतिक	वित्तिय	भारित	भौतिक	वित्तिय
१	३२९०१०११	वन तथा भू संरक्षण विभाग	२७.८६	१९.४५	१८.८९	८१.८९	८२.२९	५५.५३
२	३२९०१०१२	डिभिजन वन कार्यालयहरु (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	२३.१२	२८.९२	६.४८	६०.२५	७३.४६	१६.८८
३	३२९०११०१	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	७.९६	२०.०८	०.५	३७.५४	३६.५३	२.३८

४	३२९०११०२	जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	१५.४९	२४.५५	४.८३	७३.३५	७४.६४	२२.८३

२. दोश्रो चौमासिक प्रगति (चौमासिक अवधिको कार्यक्रमगत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति)

क्र. सं.	बजेट उपशिर्षक	चौमासिक अवधिका लागि विनियोजित बजेट (रु. लाखमा)			चौमासिक अवधिको खर्च (रु. लाखमा)			वित्तीय प्रगति	भौतिक प्रगति	दोश्रो चौमासिक सम्म	
		चालु	पूँजिगत	जम्मा	चालु	पूँजिगत	जम्मा			वित्तीय प्रगति	भौतिक प्रगति
१	वन तथा भू संरक्षण विभाग	५६५.२९	२३९.३९	८०४.६८	३९६.८४	४६.१४	४४२.९८	५५.०५	८६.२४	३९.१७	७५.२०
२	डिभिजन वन कार्यालयहरु (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	२५५.८६	१७२.८	४२८.७	१०१.२३	१५०	२५१.२३	५८.६१	८०.२४	२६.६	५५.२०
३	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	४२९.९८	२९९.५१	७२९.४९	१९.६३	३३	५२.५५	७.२०	५९.२१	४.५२	४७.८०
४	जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	२४९.३९	१३०४.५०	१५५३.८९	५८.४८	५८२.९	६४१.३८	४१.२८	८०.६५	३६.७९	६७.६५
५	सम्बृद्धिका लागि वन	३५०	100	४५०	६	०	६	१.७१	२५	१	२०
	कूल जम्मा	१८५०.५२	२११६.२	३९६६.७६	५८२.१८	८१२.०४	१३९४.१४	३५.१४	६६.२७	२७.२०	५३.१७

३. वन तथा भू संरक्षण विभाग अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ मा सञ्चालित कार्यक्रमहरूको तश्रो चौमासिक र वार्षिक प्रगति साराशं

सि.नं.	ब.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	तश्रो चौमासिक प्रगति प्रतिशत		वार्षिक प्रगति प्रतिशत	
			भारित	वित्तिय	भारित	वित्तिय
१	३२९०१०११	वन तथा भू-संरक्षण विभाग	८०.३१	७२.२१	८०.७२	६७.०७
२	३२९०१०१२	डिभिजन वन कार्यालयहरु (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	८०.५४	७७.७१	७८.०८	६१.२७
३	३२९०११०१	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	७१.४	८३.५८	७६.०१	५३.८९
४	३२९०११०२	जलाधार संरक्षण तथा सीमसार ब्यवस्थापन कार्यक्रम	९२.६९	८९.७३	९४.३८	८९.६८
५	३२९००१०५	सम्वृद्धिका लागि वन	९५	१००	९५	९०.३९
		समष्टिगत	**८३.९९**	**८४.६५**	**८४.८३**	**७२.९४**

ऐन, नियम, नियमावली वा निर्देशिकाको सूची

१. वन ऐन, २०७६

२. वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६

३. निजी वन राष्ट्रियकरण ऐन, २०१३

४. संकटापन्न वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको अन्तरराष्ट्रिय व्यपार नियन्त्रण ऐन, २०७३

५. वन नियमावली, २०५१

६. राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९

७. राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण नियमावली, २०३०

८. वन्यजन्तु आरक्ष नियमावली २०३४

९. संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, २०५३

१०. वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७

११. कंचनजंगा संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, २०६४

१२. संरक्षण क्षेत्र सरकारी व्यवस्थापन नियमावली, २०५७

१३. राष्ट्रिय संरक्षण रणनीति, २०४५

१४. राष्ट्रिय वन नीति, २०७५

१५. कबुलियति वन नीति, २०६०

१६. राष्ट्रिय सिमसार नीति, २०५९

१७. राष्टिय सिमसार नीति, २०६१

१८. तराई भू परिधि –बृहत रणनिति, २०६२

१९. राष्ट्रिय जैविक विविधता रणनीति, २००२

२०. अनुगमन तथा मूल्यांकन अवधारणा तथा रणनीति, २०६०

२१. वन अतिक्रमण नियन्त्रण तथा ब्यवस्थापन रणनीति,२०६८

२२. आगलागी नियन्त्रण रणनीति, २०६८

२३. वन क्षेत्रको गुरु योजना, २०४६

२४. राष्ट्रपति चुरे-तराई मधेश संरक्षण विकास समिति (गठन) आदेश, २०७१

कार्यविधि निर्देशिका

१. वन क्षेत्रको लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन तथा प्रारम्भिक वातावरणिय परीक्षण प्रतिवेदन मार्गदर्शन, २०६०

२. व्यवसायीक प्रयोजनका लागि कबुलियती वन उपलब्ध गराउने निर्देशिका २०६८

३. सामुदायिक वनको निर्देशिका २०५२

४. सामुदायिक वन मार्गदर्शन, २०६५

५. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको आर्थिक कार्यविधि निर्देशिका, २०७३

६. साझेदारी वन व्यवस्थापन मार्गदर्शन, २०६१

७. व्यवसायीक प्रयोजनका लागि कबुलियती वन उपलब्ध गराउने कार्यविधि, २०६८

८. वन सर्वेक्षण निर्देशिका २०५७

९. वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७१

१०. गैरकाष्ठ वन पैदावारको स्रोत सर्वेक्षण मार्गदर्शन २०६९

११. सामुदायिक वनको काठर दाउरा सङ्कलन तथा बिक्रि/वितरण निर्देशिका,२०७१

१२. वन पैदावार सकलन तथा विक्री वितरण निर्देशिका, २०७३

१३. राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त योजनाको लागि राष्ट्रिय वन क्षेत्र प्रयोग गर्ने सम्बन्धी

१४. जिल्ला वन पैदावार आपूर्ति समितिको कार्यविधि (पहिलो शंसोधन) निर्देशिका२०७३

१५. बन्यजन्तुको आखेटोपहार व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७२

१६. राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त योजनाको लागि राष्ट्रिय वन क्षेत्र प्रयोग गर्ने सम्बन्धी मापदण्ड सहितको कार्यविधि, २०७६

१७. भूकम्प पिडितहरुको लागि काठ उत्पादन, आपूर्ति र व्यवस्थापन निर्देशिका,२०७२

विभागको वेवसाइटको विवरण

वन तथा भू-संरक्षण विभागको वेवसाइटको विवरण यसप्रकार रहेको छ।

www.dofsc.gov.np